

НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНИХ ЗМІН НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ

ВАСИЛЬЦІВ Тарас¹, МУЛЬСКА Ольга², ГРЕСЬ Арсен³

¹ ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

e-mail: tgvas77@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2889-6924>

² ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

e-mail: oliochka.mulska@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1666-3971>

³ ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

e-mail: gress@ukr.net

У дослідженні наголошено на об'єктивній існуючій потребі, а також проблематиці забезпечення ефективного державного управління структурними змінами та інституційними реформами на внутрішньому ринку. Метою дослідження визначено наукове обґрунтування напрямів дослідження структурних змін на внутрішньому ринку. Показано, що питання формування й реалізації регіональної економічної політики структурних реформ є критично актуальними, причому за всіх типів та фаз суспільного відтворення, коли за спаду економіки потребуються більш кардинальні зміни в її структурі, а на етапі зростання – орієнтовані на інноваційно-технологічну модернізацію, слідування трендам найбільш конкурентоспроможних і прогресивних лідерів. Визначено компоненти й напрями структурного реформування регіональної економічної системи, а саме (1) формування оптимальної галузево-продуктової структури регіональної економіки; (2) становлення повноцінного інституційного середовища; (3) забезпечення раціонального й динамічного перебігу відтворювальних процесів; (4) збалансування секторальних пропорцій регіональної соціально-економічної системи; (5) активізація інноваційно-технологічного розвитку та його внеску у зміцнення конкурентоспроможності регіональної економіки.

Ключові слова: структурні зміни, інституційні реформи, внутрішній ринок, торгівля, структура економіки, регіональна політика.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-26>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Структурне реформування поширюється на вельми широкий спектр критично важливих для регіональної економіки процесів, визначаючи основоположні характеристики, на яких базується і функціонує регіональна соціально-економічна система, а також фундамент для інституційних змін і загального подальшого поступу краю. Відтак, питання формування й реалізації регіональної економічної політики структурних реформ є критично актуальними, причому за всіх типів та фаз суспільного відтворення, коли за спаду економіки потребуються більш кардинальні зміни в її структурі, а на етапі зростання – орієнтовані на інноваційно-технологічну модернізацію, слідування трендам найбільш конкурентоспроможних і прогресивних лідерів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Різні питання структурного реформування економіки досліджують такі науковці, як М. Ажажа [1,с.169-182], О. Амоша [2,с.16-18], С. Біла [3,с.10-22], А. Васіна [4,с.64-68], Т. Васильців, О. Мульска [15,с.44-58], В. Волинець [5,с.32-34], С. Давимука, В. Куйбіда [6,с.76-87], С. Єрохін [7,с.69-82], О. Іляш, Р. Лупак [14,с.7-24], Т. Желюк [8,с.7-17], Н. Жужукіна [9,с.178-181], О. Макара [10,с.261-270], І. Назаркевич [11,с.5-8], С. Науменкова [12,с.23-36], В. Папш [13,с.23-31] та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Однак, проблематика ефективних структурних реформ та якісних інституційних змін, зокрема в умовах кризи, все ще залишається недостатньо розробленою.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є наукове обґрунтування напрямів дослідження структурних змін на внутрішньому ринку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У підсумку узагальнення теоретико-методичних засад структурних змін та інституційних реформ цілком доречно визначити наступні компоненти й напрями структурного

реформування регіональної економічної системи: формування оптимальної галузево-продуктової структури регіональної економіки; становлення повноцінного інституційного середовища; забезпечення раціонального й динамічного перебігу відтворювальних процесів; збалансування секторальних пропорцій регіональної соціально-економічної системи; активізація інноваційно-технологічного розвитку та його внеску у зміцнення конкурентоспроможності регіональної економіки. У відповідності до цих напрямів / завдань доцільно визначати, з одного боку, мету і стратегічні пріоритети, а, з іншого боку, механізми, інструменти, заходи та засоби регіональної політики, впровадження яких забезпечуватиме відповідні структурні зрушення, трансформації і, в підсумку, – реформи. При тому, критично важливим є розуміння цільових орієнтирів, які мають бути досягненими за тим, чи іншим напрямом структурної політики, аби були підстави констатувати про успішність впровадження заходів регіональної економічної та безпосередньо структурної політики.

Мірилами оптимальності продуктово-галузевої структури економіки є, з одного боку, формування пропозиції товарів, продукції, послуг, які забезпечують задоволення потреб підприємств, організацій і населення, а, з іншого боку, сприяють реалізації економіко-ресурсного потенціалу території, включно з низькою витратомісткістю виробництва, нарощенням темпів економічного зростання, створенням і впровадженням результатів НДДКР, стимулюванням інтеграційних процесів, а також залученням інвестицій, стимулюванням інноваційно-технологічного розвитку, енергоощадності та екологічної безпеки.

Критеріями раціональності галузевої структури економіки є раціональний розподіл обмежених економічних ресурсів, їх максимально ефективного використання та добробут місцевого населення. Зі зазначеного формується одразу кілька основоположних висновків. По-перше, слід чітко розрізняти і розуміти важливість як галузей, підприємства яких сприяють реалізації потенціалу та переробці ресурсів і внутрішнього продукту, так і галузей, які створюють кінцеву продукцію та реалізують її, у т. ч. на зовні. По-друге, важлива не тільки ефективність і внесок підприємств тих, чи інших видів економічної діяльності у регіональний розвиток, але й їх суспільна і соціальна відповідальність, забезпечення зайнятості, підтримка культури, мистецтва, інших низько прибуткових сфер. По-третє, не можливий сталий розвиток економіки в цілому без інфраструктури, а також галузей, які продукують інновації, ІКТ, розвивають інтелектуально-кадровий капітал і т. п.

В контексті другого напрямку регіональної структурно-економічної політики, а саме становлення повноцінного інституційного середовища, то, як показують результати численних досліджень, тут також важливі дві сторони однієї «медалі». Перша – це побудова ефективних ринкових інститутів; друга – якість їх функціонування, що проявляється в сприятливості економіко-правового середовища бізнесу, здоровій конкуренції на ринках, відсутності корупції, рейдерства, системної тінізації економічних відносин.

Отже, як можемо констатувати, цільовими орієнтирами – тригерами регіональної економічної політики стають: становлення повноцінної інституційної інфраструктури фінансового моніторингу та економічної безпеки, протидії корупції; вибудування сукупності елементів протидії тінізації капіталу і прибутків, офшоризації податків; побудова ефективної системи захисту права приватної, у т. ч. інтелектуальної, власності, прозорої і справедливої судової системи; формування якісного інституційно-організаційного та інституційно-правового середовища виробництва, а також здійснення іншої господарської діяльності; поширення в суспільстві інституту нульової толерантності до корупції, порушення законів, несплати податків і приховування доходів та прибутку, звичаїв цивілізованого ведення бізнесу і т. п. Додамо, що це основоположні принципи ефективно функціонуючої ринкової економіки, однак і вони будуть недостатніми та частково дисфункційними за умови відсутності елементів системи контролю над такою інституційною системою.

Третій визначений нами напрям регіональної структурно-економічної політики в аналізованій сфері стосується забезпечення раціонального й динамічного перебігу відтворювальних процесів. Як відомо, найбільш вагомими структурними співвідношеннями (щодо процесів відтворення) є ті, що складаються між сферами суспільного виробництва, елементами суспільного відтворення, споживанням та нагромадженням, у структурі основних засобів, валовим випуском та ВВП, інвестиціями і наявним доходом. Таким чином, до цільових орієнтирів регіональної економічної політики доцільно відносити ті, які стосуються подолання трансформаційного скорочення обсягів внутрішнього виробництва та активізації процесів імпортозаміщення, стабілізації системи внутрішніх цін, недопущення інерційності структурних

перетворень за пасивної ролі органів державної влади і місцевого самоврядування, підвищення рівня науково-технологічної активності.

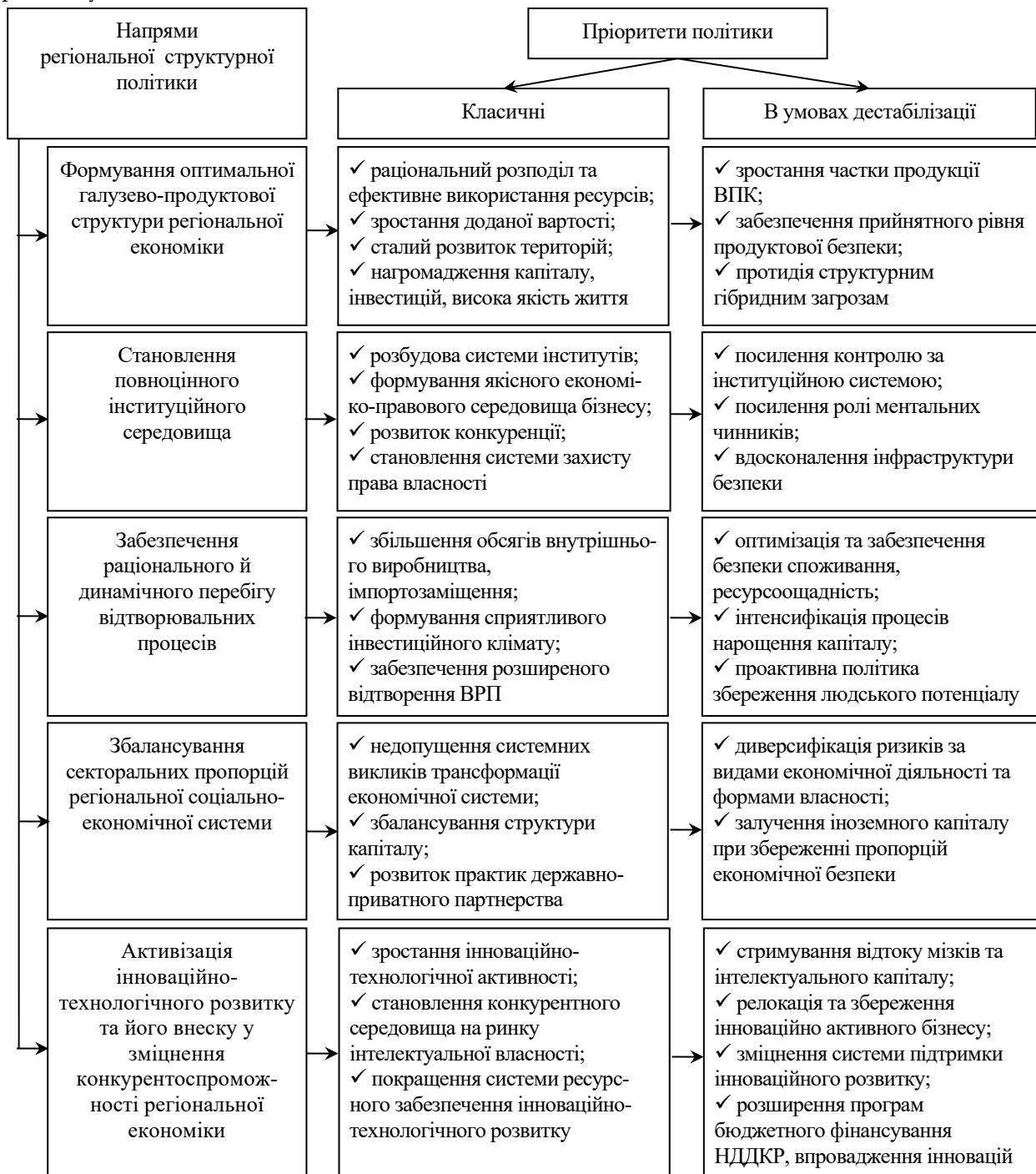

Рис. 1. Цільові орієнтири структурного реформування регіональної економіки

Джерело: авторська розробка.

Четвертий напрям структурної політики передбачає збалансування секторальних пропорцій регіональної соціально-економічної системи. У підсумку узагальнення результатів наукових досліджень у цьому аспекті констатуємо про дві групи завдань. Перша стосується подолання викликів становлення повноцінної ринкової системи господарювання, як от – детінізація, демонополізація економіки, подолання корупції, рейдерства, будь-яких проявів «зрошування» бізнесу і влади, тоді як друга – покращення існуючих структурних співвідношень у різних аспектах структури соціально-економічної системи регіону, що сформувалася на відповідний момент часу. Як правило, це забезпечення розвитку сукупності інституцій приватного підприємництва, розширення сектора стратегічно важливих для економіки і безпеки регіону видів

економічної діяльності, підвищення рівня ділової активності та зниження рівня інертності регіональної економіки, зростання чисельності практики державно-приватного партнерства, збільшення частки на ринку суб'єктів підприємництва з високим рівнем інноваційно-інвестиційної активності як чинника посилення конкурентоспроможності місцевої економіки, забезпечення структурних зрушень на регіональному і місцевому рівні внаслідок раціонального та структурно-збалансованого розвитку підприємництва і т. п.

П'ятий з визначених напрямів – це активізація інноваційно-технологічного розвитку та його внеску у зміцнення конкурентоспроможності регіональної економіки. Результати досліджень, пов'язаних з цим аспектом, дозволяють стверджувати про такі цільові орієнтири регіональної політики, як активізація інноваційно-технологічного розвитку регіональної економіки, підвищення загального рівня інноваційної активності у межах регіональної соціально-економічної системи, становлення конкурентного середовища на ринку інтелектуальної власності, розбудова повноцінної інфраструктури сприяння розвитку та підтримки науково-дослідної діяльності і впровадження її результатів у господарській практиці. Таким чином, система пріоритетів структурного реформування регіональної економіки набуває вигляду як на рис. 1.

Структурні зміни та реформи, які відбуваються на внутрішньому ринку, є чи не найбільш важливими індикаторами, з одного боку, його розвитку, а, з іншого, – критеріями якості регіональної політики їх забезпечення, а, відтак, створення передумов для подальшого поступу внутрішнього ринку. Проведення відповідного оцінювання має опиратися на теоретико-методичні засади структурного реформування економіки, а зокрема на його компоненти (вектори).

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, доцільно визначити наступні напрями узагальнення теоретико-методичних засад структурних реформ, за якими потрібно досягти відповідних завдань регіональної політики. Це формування оптимальної галузево-продуктової структури регіональної економіки; становлення повноцінного інституційного середовища; забезпечення раціонального й динамічного перебігу відтворювальних процесів; збалансування секторальних пропорцій регіональної соціально-економічної системи; активізація інноваційно-технологічного розвитку та його внеску у зміцнення конкурентоспроможності регіональної економіки

У підсумку аналізування концептуальних основ структурних змін, реформ трансформацій, інституціоналізму, структурної політики і т. п. встановлено, що такими напрямками (складовими, критеріями аналізування) є структура економіки за видами економічної діяльності, повноцінне інституційне середовище та інституційні трансформації, ефективні зміни у відтворювальних процесах, збалансованість пропорцій між секторами регіональної економіки, інноваційно-технологічна активність та її внесок у конкуренто-спроможність регіональної економіки.

Перспективним напрямом подальших досліджень у цій сфері є удосконалення методики аналізування структурних змін і реформ на внутрішньому ринку.

Література

1. Ажажа М., Фурсін О., Венгер О. Зарубіжний досвід регіонального економічного розвитку: інновації, екосистема, місцеве самоврядування. *Humanities Studies*. 2022. Вип. 11 (88). С. 169-182.
2. Амоша О. І., Аптекарь С. С., Білопольський М. Г., Юрій С. І. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України : монографія. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2011. 848 с.
3. Біла С. О. Структурна політика в системі державного регулювання трансформаційної економіки. Київ : УАДА, 2001. 408 с.
4. Васіна А. Ю. Організаційно-функціональний механізм структурного реформування національної економіки: теоретичні й методологічні основи формування. *Економіка та держава*. 2016. № 4. С. 64-68.
5. Волинець В. В. Шляхи удосконалення галузевої структури економіки країни. *Економіка та держава*. 2006. № 8. С. 32-34.
6. Давимука С. А., Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Тенденції розвитку нової регіональної політики ЄС. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 76-87.
7. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічні аспекти) : монографія. Київ : Світ знань, 2002. 528 с.

8. Желюк Т. Л. Структурні трансформації як джерело формування нової якості економічного зростання. *Світ фінансів*. 2010. № 2. С. 7-17.
9. Жужукіна Н. І. Структурні перетворення в умовах економічної кризи. Харчова промисловість. 2017. № 22. С. 178-181.
10. Макара О. В. Структурні трансформації у соціально-орієнтованій національній економіці. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.15. С. 261-270.
11. Назаркевич І. Б. Державне регулювання структурних змін в економіці України : автореф. дис. д.е.н. за спец. 08.00.03. Львів, 2021. 40 с.
12. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Проблеми подолання негативного впливу глобальних диспропорцій та формування нового геофінансового механізму. *Фінанси України*. 2009. № 3. С. 23-36.
13. Папш В. В. Структурна трансформація економіки України у контексті євроінтеграційних процесів. *Регіональна економіка*. 2008. № 1. С. 23-31.
14. Ilyash O., Vasylytsiv T., Lupak R., Get'manskiy V. Models of efficiency of functioning in trading enterprises under conditions of economic growth. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 2021. Iss. 51. P. 7-24.
15. Vasylytsiv T., Mulska O., Levytska O., Lupak R., Semak B., Shtets T. Factors of the development of Ukraine's digital economy: identification and evaluation. *Science and innovation*, 2022. № 18. (2). P. 44-58.

References

1. Azhazha, M., Fursin, O., Wenger, O. (2022). Foreign experience of regional economic development: innovations, ecosystem, local self-government. *Humanities Studies*. Iss. 11 (88). pp. 169-182.
2. Amosha, O. I., Aptekar, S. S., Bilopolskyi, M. G., Yurii, S. I. (2011). Structural reforms of the economy: world experience, institutions, strategies for Ukraine. Ternopil: Econ. opinion of TNEU. 848 p.
3. Bila, S. O. (2001). Structural policy in the system of state regulation of the transformational economy. Kyiv: UADA. 408 p.
4. Vasina, A. Yu. (2016). Organizational and functional mechanism of structural reform of the national economy: theoretical and methodological foundations of formation. *Economy and the state*. no. 4. pp. 64-68.
5. Volynets, V. V. (2006). Ways of improving the sectoral structure of the country's economy. *Economy and the state*. 2006. no. 8. pp. 32-34.
6. Davymuka, S. A., Kuybida, V. S., Fedulova, L. I. (2019). Development trends of the new EU regional policy. *Regional economy*. no. 1. pp. 76-87.
7. Yerokhin, S. A. (2002). Structural transformation of the national economy (theoretical and methodological aspects). Kyiv: World of Knowledge. 528 p.
8. Zhelyuk, T. L. (2010). Structural transformations as a source of formation of a new quality of economic growth. *The world of finance*. no. 2. pp. 7-17.
9. Zhuzhukina, N. I. (2017). Structural transformations in the conditions of the economic crisis. *Food Industry*. no. 22. pp. 178-181.
10. Makara, O. V. (2012). Structural transformations in the socially oriented national economy. *Scientific bulletin of NLTU of Ukraine*. Iss. 22.15. pp. 261-270.
11. Nazarkevich, I. B. (2021). State regulation of structural changes in the economy of Ukraine. Lviv. 40 p.
12. Naumenkova, S. V., Mishchenko, S. V. (2009). Problems of overcoming the negative impact of global disparities and the formation of a new geo-financial mechanism. *Finances of Ukraine*. no. 3. pp. 23-36.
13. Papp, V.V. (2008). Structural transformation of the economy of Ukraine in the context of European integration processes. *Regional economy*. no. 1. pp. 23-31.
14. Ilyash, O., Vasylytsiv, T., Lupak, R., Get'manskiy, V. (2021). Models of efficiency of functioning in trading enterprises under conditions of economic growth. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*. Iss. 51. pp. 7-24.
15. Vasylytsiv, T., Mulska, O., Levytska, O., Lupak, R., Semak, B., Shtets, T. (2022). Factors of the development of Ukraine's digital economy: identification and evaluation. *Science and innovation*. no. 18. (2). pp. 44-58.

RESEARCH DIRECTIONS OF STRUCTURAL CHANGES IN THE DOMESTIC MARKET

VASYLTSIV Taras, MULSKA Olha, GRES Arsen

SI «Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishnyi National Academy of Sciences of Ukraine»

The research emphasizes the objectively existing need, as well as the problem of ensuring effective state management of structural changes and institutional reforms in the domestic market. The purpose of the research is to determine the scientific justification of the research areas of structural changes in the domestic market. It is shown that the issues of formation and implementation of regional economic policy of structural reforms are critically relevant, and for all types and phases of social reproduction, when more drastic changes in its structure are needed during the recession of the economy, and in the stage of growth - oriented to innovative and technological modernization, following trends of the most competitive and progressive leaders. The components and directions of the structural reform of the regional economic system are determined, namely (1) the formation of the optimal branch and product structure of the regional economy; (2) formation of a full-fledged institutional environment;

(3) ensuring a rational and dynamic course of reproductive processes; (4) balancing the sectoral proportions of the regional socio-economic system; (5) activation of innovative and technological development and its contribution to strengthening the competitiveness of the regional economy. Based on the analysis of modern research results in the field of conceptual foundations of structural changes, transformation reforms, institutionalism, structural policy, etc., the directions (components, analysis criteria) of the generalization of the theoretical and methodological foundations of structural changes are determined, namely, it is shown that such are the structure of the economy by types of economic activity, a full-fledged institutional environment and institutional transformations, effective changes in reproductive processes, balanced proportions between sectors of the regional economy, innovative and technological activity and its contribution to the competitiveness of the regional economy.

Keywords: structural changes, institutional reforms, internal market, trade, structure of the economy, regional policy.